

Bioloģiskā dārzenkopība – ne modes lieta, bet ieguldījums nākotnē

Lidija Kirillova

«Sveiciens visiem! Piedāvājam svaigus dārzeņus jūsu galdam. Šobrīd varenī saauģuši ir Ķinas kāposti, agrie kāposti un jaunie kartupeļi. Piegādes uz Priekļiem varam veikt jebkurā dienā.» Ak, mūsdienu tehnoloģijas, ak, visuvarēnaais internets – minūtes laikā ziņa nodota visiem Facebook lietotājiem tuvu un tālu. Vēl pāris darbības telefonā, un pēc kāda laika maiņiņš ar tupeņiem, kraukšķīgu kāpostgalvu un citiem dārza labumiem no zemnieku saimniecības jau uz virtuves galda.

Tāda nu mūsdienās ir ikdiena – mobila un ātra. Vismaz mums, patērētājiem, tā šķiet, tomēr, lai tikpat ātri izaudzētu veselīgus un ekoloģiskus gurķus, tomātus, kāļus un bietes, nekāds internets nelīdzēs, pat ne izslavētais 5G. Dabas procesi iet savu gaitu, tāpēc ķirbis nav ķerrā kraujams un mājās no lauka vedams maijā, bet gan augustā un septembrī. Arī rudzi kuļami vien tad, kad vārpas nobriedušas, nevis tad, kad saimniekam vaļa sanāk. Cik darba stundu ieguldīts, cik pūļu velēts, lai izaudzētu tīru un bioloģisku pārtiku, ir ilgs un brīžiem nebūt ne jautrs stāsts.

Uzsākot publikāciju ciklu par Latgales lauku jaunajiem uzņēmējiem, pirmā tikšanās sarunātā netālu no Priekļiem – zemnieku saimniecībā «Mazie Gavari». Vietu Priekļu pagastā sauc tāpat – Mazie Gavari, arī saimnieks ir Gavars. Lasītāju zināšanai – Jānis Gavars juniors, jo tieši tāpat sauc arī viņa tēvu, kurš pirms pāris gadiem saimniecības grožus pavisam oficiāli nodeva dēla rokās.

Visu Gavaru saimi kopā redzēt laikam iespējams tikai nakts melnū. Sezonas laikā darbu ir daudz un dažādi, tāpēc runājamies tikai ar bioloģiskās saimniecības jauno saimnieku. Lai gan krietna pievākare, arī viņš ir steidzīgs, – pilsētā vēl dažādas lietas jārotējas.

Vienkārsī sirdslieta

«Te, Mazajos Gavaros, viensētā kdreiz dzīvojis mans vectēvs. Tad tēvs izdomāja, ka nodarbošies ar lauksaimniecību, sāka ar kartupeļu, graudu audzēšanu. Tās ir manas bērnības atmiņas,» stāsta Jānis. Sēžam uz piemājas terases, kur acu priekšā jaunais ābeļdārzs. Izskatās, ka daļa mazo kociņu jau saņēmušies un šajā divaini mainīgajā vasarā briedina auglus.

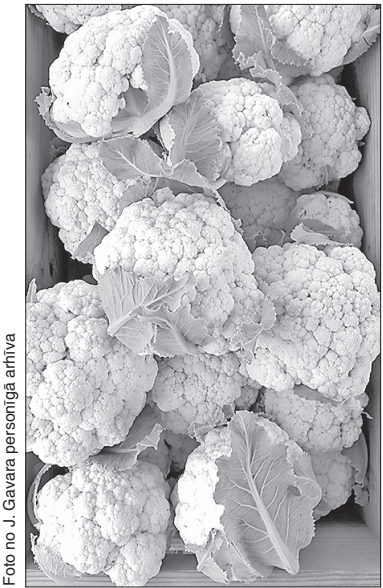
«Situācija pēdējo gadu desmitu laikā mainījies. Ja agrāk lauksaimniecības produkciju varēja veiksmīgi izaudzēt, ar realizāciju tik labi negāja. Tagad ar noietu problēmu nav, pārstrādes uzņēmumi iepērk, spēj tik apjomus nodrošināt, kaut vai kartupeļu cietes, bērnu pārtikas ražotāji. Parādās arvien jaunās veikalu ķēdes, kuras interesē bioloģiski audzēti dārzeņi. Sabiedrībā pieprasījums arvien pieaug, bet mēs esam nonākuši izicinājuma priekšā – kā izaudzēt, turklāt izaudzēt daudz. Pirms gadiem dārzeņu sējumu nebija vairāk par hektāru. Tik vienkārši viss – apstrādāt zemi, iesēt, kopt, ražu novākt un pārdot. Arī darbu plānošana vienkārša. Bet tad sāk prasīt, ka vajag vēl produkciju, jo pieprasījums aug. Veikalnieki jau piedāvā noslēgt līgumu par piegādēm. Tad tu saproti, ka vajag izvērsties.

Lauksaimniecība man ir sirdslieta. Tāpēc pirms pāris gadiem norisēju startēt ELFLA pasākumā «Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai». Saimniecība no nāca manā pārziņā, un līdz ar to radās lielākas iespējas attīstībai. Ļoti labi, ka ir atbalsts jaunajiem zemniekiem, lai varētu iegādāties tehniku visu darbu atvieglšanai, iegādāties tās daudzās nepieciešamās lietas, kas vajadzīgas, lai produkcijas ražošanu kāpinātu. Kaut vai traktoram jaunu arklū nopirkt, lai problēmu gadījumā var ātri nomainīt un darbs nekavētos.

Uzrakstīti jau vairāki projekti. Neko piebilst, atbalsts no Eiropas ir labs. Kā un cik veiksmīgi to izmanto, tas jau ir pašu cilvēku rokās. Taču neaizmirsīsim, ka līdz ar atbalstu nāk arī savi pienākumi, – ir jāpierāda, ka esam spējīgi šo naudu profesionāli un mērķtiecīgi izmantot attīstībai.»

Jauni izaicinājumi

Cietes kartupeļi «Mazajos Gavaros» tiek audzēti kopš saimniecības pirmsākumiem un pārdoti tālākai pārstrādei. Klāt nākušas dažādu dārzeņu platības, jo attīstība notiek. Jānis stāsta, ka līgumi noslēgti gan ar SIA «Aloja Starkelsen», gan ar SIA «Lat Eko Food», kas vēlas iepirkt bioloģiski audzētus kāļus, lai tie pārtaptu daudziem vecākiem labi zināmā zīmola «Rū-

dolfs» biezenīšos bērniem. Līgumu izpilde ir reizē goda lieta un arī izaicinājums. Arī veikali prasa arvien vairāk dārzeņu. «Rimī», piemēram, ir atsevišķs stands bioloģiski audzētiem dārzeņiem un citiem produktiem. Izrādās, pierceji tur labprātāk iegādājas jau nomizotus, gabaliņos sagrieztus burkānus, kāļus vai to maisījumus. Ja tā, audzētājam jāpielāgojas.

«Nav tik vienkārši. Vajadzīgs laiks un pieredze. Sākumā bijām izvēlējušies ne to pareizāko fasēšanas iekārtu. Produkts smuks, cilvēkiem patika, bet īss uzglabāšanas termiņš. Nācās mainīt vakuumiekārtu. Tagad produkti tiek fasēti aizsargatmosfērā un ir ar daudz ilgāku uzglabāšanas termiņu. Daļu izaudzētā pārdomam tirzīņos, iegādājas arī individuāli, gadās, ka pat uz mājām atbrauc. Tas nav slikti, jo cilvēki redz, kādos laukos, kādos apstākļos kartupeļi vai kāposti audzēti,» stāsta Jānis.

Audzēt vairumā nav vienkārši

Jānis Gavars atzīst, ka, notiekot attīstībai, tieši bioloģisko dārzeņu platības ir ievērojami palielinājušās. Saimniecībā visas nianšes ir svarīgas. Katrs uzrakstītais un īstenotais projekts nozīmē virzību – izaudzēt vairāk. Bet izaudzēt vairāk nozīmē klāt vēl daudzās citas lietas.

Ja agrāk savu mazo lauciņu varēja apstrādāt, iesēt, sastādīt un izravēt, lai viss ir smuki, ātri vien, tad tagad tā zivs nav. Un problēmas sarodas tādas, kādas negaidī. Lieta tāda, ka ar bioloģiskajiem dārzeņiem vajag ļoti precīzi darīt. Tikko pielauta kļūda zemes sagatavošanā, sēklas iestrādē vai pat šķirnes izvēlē, tā būs kā uz delnas redzama visu gadu. Vajag saprast un skaidri zināt, kuru lauku kādai kultūrai izvēlēties, un sākt gatavot trīs gadus iepriekš, jābūt augu maiņai, visi darbi jāizdara noteiktā laikā.

Un vēl klimats. Tas ir visneprognozējamākais un vismazāk ietekmējams no cilvēka puses. Izmērot siltumnīcas, kur var gan temperatūru, gan mitrumu regulēt, daba un tās procesi nav regulējami, varam tikai daļēji piemēroties. Audzējot dārzeņus, jāizpilda arī projekta prasības, jāpilda plāns gan naudas plūsmai, gan platību ziņā. Piemēram, pērn, dārzeņi kopā ar kartupeļiem aizņēma aptuveni astoņus hektārus. Iespējams, nebūjam tīrījuši īsti laikā ar burkānu un biešu sēju, jo slikti dīga. Daļu vajadzēja pārseēt, bet pēc tam iestājās sausums. Parasti ar nezaļiem tiekam galā ar agrotehniskiem papējiem, vagojot. Kad kāposti, kabači saņemtas, viss ir kārtībā, nezālēm nav vietas. Bet, ja nezāles pāraug, teiksim, burkānus, ja platības ir lielas, tad vairs īsti nezinu, ko darīt, no kura gala ķerties klāt. Atliek ņemt kapli un ravēt?

Platības ir tādas, ka būtu vajadzīga vesela armija talcinieku,» saka Jānis.

Runājot par strādniekiem, «Mazo Gavaru» saimnieks atzīst, ka darbinieku trūkumu neizjūt. Jā, cilvēki esot ar dažādām prasmēm, vairāk un mazāk centīgi, kādam darbs laukā pēc pāris dienām liekas par grūtu. Galvenais, lai pietiek pacietības, domā Jānis. Lai nevajadzētu nezāles kaplēt, rasts risinājums, – pēc vagošanas palikušās nezāles ap kāpostiem vienkārši uzmanīgi nopļauj ar trimmeri.

Pamatu pamatā – veselīga augsne

Bioloģiskā saimniecībā minerālmēsli, pesticīdi un insekticīdi nav pat iedomājami. Taču augu slimības un kaitēkļi, kā saka, nesnauz. Kā tikt ar to visu galā?

«Ar augiem ir tāpat kā ar cilvēkiem. Ja gribi būt vesels, ēd veselīgu pārtiku, stiprini imunitāti. Konvencionālajā saimniecībā viss jādara pēc agrotehniskajām shēmām, tiklīdz ko izlaiz, augi sāk slimot. Bioloģiskajā lauksaimniecībā viss notiek ar domu, lai veicinātu augsnes auglību, tas ir, radītu optimālu vidi, kur augiem pēmties spēku bez minerālmēsliem, bez augu aizsardzības līdzekļiem. Augsnē ir jāsaglabā bioloģiskā daudzveidība – ar barības vielām, ar mikroelementiem. Esmu lasījis un vērojis arī izmēģinājumus, ka arī bioloģiskajā saimniecībā var sasniegt ļoti labas ražas. Bet tas prasa ilgu laiku. Nekad nebūs tā, ka šogad aparšu plavu, iesēšu un viss labi augs. Pirmajā gadā būs gan nezāles, gan augsne nebūs pietiekami ielabota. Ir jābūt papuvēm, jāaudzē starpkultūras, jāiestrādā zaļmēslojums, lai barības vielas uzkrājas. Sanāk liela rēķināšana, ja kļūdies, tad kļūda ir pamatīga un uz ilgu laiku.

Ciņā ar vārpatu, piemēram, izmantojam smācēšanas metodi. Sējam rudzus, īpaši ar tauriņ-

ziežu pasēju labi iedarbojas. Viss ir cieši saistīts. Lūk, lauks, kur ar vārpatu esam tikuši galā, – vispirms rudzi, tad griķi, bet šogad jau aug dārzeņi. Vārpatas nav, bet parādījušās citas nezāles.»

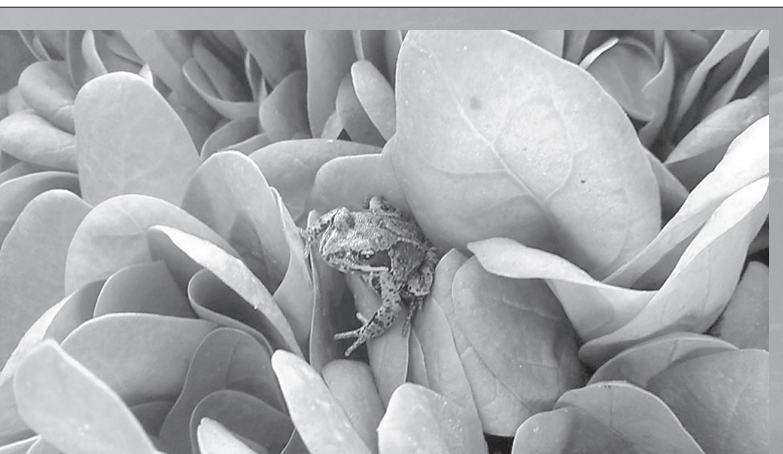
Jāizvēlas pareizā šķirne

Viena no kultūrām, ko audzē «Mazajos Gavaros», ir kāļi. Vairāki gadi pagājuši, kamēr tagad beidzot sapratuši, ka izvēlējušies neīsto šķirni. Pērn vainojuši sevi, ka sēkļaņš pārāk dziļi iesētas, jo dīga lēni un nezāles kultūraugu nomāca. Šogad kultūrai tikuši atvēlēti gandrīz divi hektāri. Paiet nedēļa – kāļi nedīgst. Paiet divas nedēļas – knapi parādās, toties nezāles jau augšā. Atkal problēmas ar vagošanu, ravēšanu. Ja pērn sausuma dēļ noslēgto līgumu ar iepircēju izpildīt nevarēja, tad otru gadu pēc kārtas to nevar atļauties. Visi spēki tiek veltīti lauka kopšanai, pa to laiku, skaties, jau sīpolos pēc lietus nezāles saauģušas.

«Pēc Jāņiem iesējām pēdējos kāļus. Iztrīnām sējmašīnu un sējām rutkus. Pēc nedēļas redzams, ka rutki smuki sadīguši, bet kāļu nav. Sapratām, ka šķirne vainīga, jo iepriekš tādu problēmu nebija. Gluži otrādi – sadīga perfekti, un vajadzēja retināt. Arī nezaļu nebija,» Jānis stāsta, atzīstot, ka katrs gads sniedz kādu mācību. Šis ir diezgan smags laiks, jo saimniecības uzturēšana prasa līdzekļus, darbi stāv rindā. Pavasarī un vasaras sākums finansiālā ziņā ir patukšs, ienākumi ir tikai no izaudzētajiem un pārdotajiem zaļumiem.

Kooperēšanās?

Jānis stāsta, ka pagājušā gada novembrī pašu noliktavas praktiski bijušas jau tukšas. Lai izpildītu līgumu saistības, iepirkuši pārstrādei burkānus no citām bioloģiskajām saimniecībām.

Iespējams, tieši šajā attēlā redzama bioloģiskās saimniecības dzīlākā jēga – visa dzīvā kopība

Baltas, cietas un kraukšķīgas kāpostgalvas dodas uz pārstrādes ceļu

Tāpēc loģisks ir jautājums, vai bioloģiskajiem zemniekiem nevajadzētu kooperēties? Kopā taču drošāk.

Jānis stāsta: «Lai kooperācija būtu veiksmīga, jāvienojas par to, ko kurš zemnieks apņemas audzēt un kādos apjomos. Es, piemēram, negribētu pievērsties tikai burkānu audzēšanai lielos apjomos. Jāskatās, kāda kurā vietā zeme, kas labāk padodas, kādas ir tehniskās iespējas. Faktori ir daudz, arī tirgus nianšes labi jāsaprot. Vienīgais, kur mēs varētu kooperēties, ir nodrošināt veikalu ķēdes, bet tur jau ir sava konkurence. Bioloģiskie produkti tiek arvien vairāk novērtēti no piercejiem, cilvēki paši mūs meklē. Būtbū man ir pozitīvs skatījums kooperācijas virzienā, bet vēl jāpaiet laikam.

Pašlaik liela loma ir bioloģisko lauksaimnieku asociācijai. Ja ne viņi, šī lauksaimniecības nozare būtu pabērta loma. Pašlaik ir sakārtota likumdošana, asociācija dara visu, lai mēs justos līdzvērtīgi citiem, lai mēs varētu attīstīties.»

Cena kļūst adekvāta

Ārzemēs, iegriežoties veikalos, skaidri redzams, ka bioloģiski audzēta produkcija ir pulka dārgāka, to var atļauties tikai turīgi cilvēki. Vai Latvijas zemnieki saņem godīgu cenu par saviem ar miltzīgu darbu un smagām pūlēm izaudzētajiem dārzeņiem? Jāņa Gavara viedoklis ir, ka veikalā plauktos bioloģisko dārzeņu cena vidēji ir par 40 % augstāka. Zemnieki par naudu savos maciņos gan to nevarot teikt. Tieši tāpēc tiek meklēti citi ceļi izaudzētās produkcijas realizācijai. Pavasarī siltumnīcās izaudzētie sīpoli, salāti, dilles un citi zaļumi tiek pārdoti arī vietējā tirgū, bet uz rudens pusi, kad sortiments ir daudz plašāks, tiek piekrauts pilns buss, lai piegādātu Rīgā gan privātiem klientiem, gan ēdināšanas uzņēmumiem, gan veikalim. Mierīgi sēdēt gan nedrīkst, jo konkurence pieaug. Arī Rīgas apkārtnē parādās arvien vairāk bioloģisko dārzeņu audzēšanas saimniecību. Viņiem atkrīt lielle transportēšanas izdevumi, vieglāk nodrošināt piegāžu regularitāti, līdz ar to var piedāvāt arī konkurētspējīgāku cenu. No Priekļiem uz Rīgu tikai ar Ķīnas kāpostiem vien taču nebrauks, tāpēc Gavari uz galvaspilsētu biežāk dodas vasaras otrajā pusē, kad izauguši agrie kartupeļi, sīpoli, kabači, gurķi un citi lauku labumi.

Saimniecība Latgalē ir risks

Pierīgā par modernu lietu kļuvusi iespēja klientiem apmeklēt bioloģiskās saimniecības, vērot, kā dārzeņi tiek audzēti, pašiem piedalīties

Zināšanas un investīcijas

Jānis Gavars studējis Latvijas Lauksaimniecības universitātes Lauksaimniecības fakultātē, ir diplomēts lauksaimniecības uzņēmuma vadītājs un jau studējot saprata, ka viņa vieta ir laukos.

Zemnieku saimniecības «Mazie Gavari» izaudzētās un saražotās produkcijas klāsts ir pietiekami plašs, lai piepildītu jebkura veikala leti

Cietes kartupeļu krava dosies uz SIA «Aloja Starkelsen»

Pēc studiju beigšanas Jānis atgriezās vecākā saimniecībā, lai turpinātu viņu darbu. Augstskolā iegūtas zināšanas arī agronomijā, bioloģiskajā saimniecībā. Tagad, kad uzkrāta pieredze, pamazām kļūst skaidrs, cik daudz vēl saimniecībā jādara, lai ielabotu augsni, lai kļūdu būtu mazāk. «Ir tik daudz nianšu. Vajadzīga augsnes kalpošana, bet tad jāmeklē izklīdētājs, jo pašiem tāda nav. Apstrādājot laukus, jāatrod pareizais ierīdāšanas dziļums, lai būtu pareiza gaisa un ūdens caurlaidība. Labs dziļrīdinātājs ir dārgs, pie tam nepieciešams jaudīgs traktors. Jā, tās ir investīcijas, ko vienā rāvienā nevar atļauties. Iedodiet man pusmijlonu, es jau tagad zinu, ka vienā mirklī iztērēšu un vēl pietrūks.

Katru gadu cenšamies kaut ko uzlabot. Tas ir nebeidzams process. Šobrīd mums vēl tik daudz kā pietrūkst – laba smalcinātāja zaļmēslojuma iestrādāšanai, dziļrīdinātāja, jaudīga traktora, sējmašīnas, kārtīgas augsnes apstrādāšanas iekārtas, graudu novākšanas kombaina un graudu attīrīšanas iekārtas. Vajadzīgas dārzeņu uzglabāšanas telpas,» stāsta Jānis.

Ar spītību un pārliecību

Klausoties jaunā lauksaimnieka stāstījumā, rodas jautājums – priekš kam to visu darīt, ja ir tik daudz grūtību, risku un problēmu? Aizmirstam bioloģisko statusu, pārkam herbicīdus, insekticīdus, beram minerālmēslus, un viss augs griezdamies.

«Nezinu, varbūt tā ir spītība, bet drīzāk pārliecība, ka darām pareizi,» saka Jānis. «Ir tik patīkami aiziet uz lauku, saraut sīpolus, paņemt kabači, burkānu un bez bažām un sirdsapziņas pārmētiem apēst. Ticiet vai ne, bet es negribu ceļā malā bildēties kukurūzas vai kviešu laukā vai ziedošā rapšī. Kāpēc? Tāpēc, ka nezinu, kas tur smidzināts un kad smidzināts, es negribu riskēt ar veselību un dabūt kādu alerģiju.

Ja reiz sāks, tad tikai jāiet uz priekšu. Man patīk pārvarēt izaicinājumus, patīk, ka varu labot savas kļūdas. Pašlaik man viss ir vienas vienīgas prioritātes – ciņa ar nezālēm, dzīvotājam mājās pabeigšana, pagalma sakārtošana. Visā šajā pasākumā, ko sauc par bioloģisko saimniecību, nenovērtējams ir ģimenes un vecāku atbalsts. Esmu drošs, ka vienmēr būs padoms, ka viņi neatmetīs ar roku, nepateiks čau un neaizies projām.»

Fakti

- Bioloģiskā zemnieku saimniecība «Mazie Gavari» apstrādā 36 hektārus sertificētu platību (ieskaitot nomas laukus).
- Kopš 2011. gada saimniecība ir ieguvusi mājražotāja statusu.
- «Mazie Gavari» piedalījās izstādē «Rīga Food 2017», ir bieži viesi reģionālajos lauku uzņēmēju izstādēs, vietējos tirgos un Kalciema kvartāla tirzīnā Rīgā.